

SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN BÖLÜMLERİNE YÖNELİK TUTUMLARINI BELİRLEMeye YÖNELİK ÖLÇEK ÇALIŞMASI¹Yrd. Doç. Dr. Erol KARACA²Prof. Dr. Nuray GÖKÇEK KARACA³**Özet**

Bu çalışmanın amacı sosyal hizmet öğrencilerinin bölümlerine yönelik tutumlarını araştırmak için geçerli ve güvenilir Likert tipi bir ölçek geliştirmektir. Araştırma Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümünde öğrenim gören 144 sosyal hizmet öğrencisine uygulanmıştır. Ancak 6 anket yönergeye uygun şekilde doldurulmadığından analiz dışında tutulmuştur. Katılımcıların 39'u 1. Sınıf, 28'i 2. Sınıf, 34'ü 3. Sınıf ve 37'si 4. Sınıfa devam etmektedir. Veriler iki bölümden oluşan "Sosyal Hizmet Bölümüne Yönelik Tutum Ölçeği" (SHBYTÖ) ile toplanmıştır. SHBYTÖ'nün ilk bölümü sosyal hizmet öğrencilerinin demografik ve kişisel bilgilerine ilişkin 24 açık ve kapalı uçlu sorudan oluşmaktadır. SHBYTÖ'nün ikinci bölümü ise tamamıyla katılmıyorum=1'den tamamıyla katılıyorum=5 şeklinde 5 seçenekli-5'li Likert tipi sosyal hizmet öğrencilerinin bölümlerine yönelik tutumlarına ilişkin 10 maddeden oluşmaktadır. Veriler SPSS istatistik paket programı kullanılarak açımlayıcı faktör analizi ile analiz edilmiştir. Araştırma bulguları, ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre SHBYTÖ 6 maddeden oluşan, tek faktörlü bir ölçektir.

Anahtar Kelimeler: Tutum, Sosyal hizmet, Ölçek ve Sosyal hizmet bölümüne yönelik tutum

THE STUDY OF THE SCALE TO DETERMINE THE ATTITUDES OF SOCIAL WORK STUDENTS TOWARDS THEIR DEPARTMENTS

16

Abstract

This study sought to develop a Likert type scale, which is valid and reliable in order to investigate the attitudes of social work students towards their departments. The research was carried out with 138 social work students, studying in Anadolu University, Faculty of Health Sciences Department of Social Work, Tukey, in 2016. Six questionnaires were omitted, because they were not filled out according to the instructions. 39 of the participants are in the 1st grade, 28 in the 2nd grade, 34 in the 3rd grade and 37 in the 4th grade. The data were collected through "The Scale of Attitude towards Social Work Department" (SATSWD) consisting of two sections. The first part of SATSWD includes 24 open and close-ended questions related to demographic and personal information of social work students. The second part of SATSWD includes 10 items related to attitudes of social work students towards their departments on a 5-point Likert-type scale consisting of 5 choices, from 1=Strongly Disagree to 5=Strongly Agree. The data were analyzed with exploratory factor analysis by using the statistical package SPSS. The findings of the study revealed that the scale was valid and reliable. In addition, according to results of research, SATSWD is a one-factor scale consisting of 6 items.

Keywords: Attitude, Social work, Scale and Attitude towards social work department

Özgün Araştırma/Original Article

¹ Bu makale, 19.05.2016-22.05.2016 tarihleri arasında İspanya'nın Madrid kentinde gerçekleştirilen 1. International Scientific Researches Humanity and Social Sciences Conference (1. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Konferansı - İnsan ve Toplum Bilimleri-IBAD-2016)nda bildiri olarak sunulmuştur.

² Sorumlu yazar/Corresponding Author: Anadolu Üniversitesi, Türkiye, erolkaraca@anadolu.edu.tr

³ Anadolu Üniversitesi, Türkiye, ngokcek@anadolu.edu.tr

GİRİŞ

Bireylerin çeşitli objelere, fikirlere ve olaylara ne şekilde tepkide bulunacağını büyük ölçüde tutumları belirlemektedir (Turgut, 1978; Tezbaşaran, 1996; Tavşancıl, 2002). Bu bağlamda, bir bireyin tutumunun bilinmesi, gelecekte nasıl davranacağı ile ilgili bir kestirmeye olanak tanımaktadır (Bilgin, 1985). Bu nedenle ölçülmesi büyük önem taşımaktadır. Tutum ile ilgili çalışmalar; bireylerin bir mesleğe yönelik tutumlarının onların o mesleğe nasıl yaklaştıklarını, o konudaki mesleki yeterliklerini, performanslarını, bilgi edinme isteklerini ve ilgilerini belirleyebileceğini, tutumların dikkate alınmadığı çalışma ortamında mesleki başarının artırılmasına yönelik davranış değişikliğinin sağlanmasının güçleşeceğini ortaya koymaktadır. Ayrıca tutum ile ilgili birçok çalışma, bireylerin bir mesleğe yönelik tutumu ile o meslekteki başarısı arasında olumlu bir ilişki olduğunu göstermiştir (National Research Council (CNR), 1996; Baykul, 2003). Bu yüzden sosyal çalışmacı adaylarına mesleki yeterliklerin kazandırılabilmesi ve mesleki başarılarının artırılabilmesi için, sosyal çalışmacı adaylarının sosyal hizmet bölümüne başka bir deyişle sosyal hizmet mesleğine yönelik ilgi, beklenti, tutum gibi duyuşsal özelliklerinin bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte, Türkiye’de başka mesleklere yönelik tutum çalışmalarına rastlanmasına rağmen, doğrudan sosyal hizmet mesleğine yönelik tutum çalışmalarına sınırlı bir şekilde yer verildiği görülmektedir. Ayrıca doğrudan sosyal çalışmacı adaylarının sosyal hizmet meslek mensubu yetiştiren öğrenim gördükleri bölümlerine yönelik tutumlarını belirlemeye dönük çalışmalar da sınırlıdır. Bu sınırlılık bağlamında, sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin bölümlerine yönelik tutumlarının saptanması amacıyla geliştirilmiş toplum yapısına ve kültürüne uygun bir ölçme aracı da geliştirilmiş değildir. Böyle bir aracın geliştirilmemiş olması önemli bir eksikliklerdir. Yurt içinde ve yurt dışında sosyal çalışmacıların sosyal hizmet mesleğine yönelik tutumları, dolaylı bir şekilde sosyal hizmet ile ilgili çalışmalarda incelenmektedir. Ayrıca yurt içinde yapılan araştırmaların daha çok bireysel olarak yürütülen akademik çalışmalar olduğu, yurt dışında yapılan araştırmaların ise, süreklilik gösteren proje çalışmaları olduğu saptanmıştır.

Türkiye’de doğrudan sosyal çalışmacı adaylarının sosyal hizmet meslek mensubu yetiştiren öğrenim gördükleri bölümlerine yönelik tutumlarını belirlemeye dönük ölçek çalışmalarının sınırlılığı dikkate alındığında, Anadolu Üniversitesi’ndeki sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin öğrenim gördükleri bölüme yönelik tutumlarının belirlenmesi için bir ölçek geliştirmek amacıyla yapılan bu çalışmanın, özgün bir çalışma olarak alan yazına ciddi bir katkı sağlayacağı umulmaktadır.

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu, 2015-2016 öğretim yılında Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümünde fiilen öğrenim görmekte olan 138 öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcıların 39’u (%28.30) 1. Sınıf, 28’i (%20.30) 2. Sınıf, 34’ü (%24.60) 3. Sınıf ve 37’si (%26.80) 4. Sınıfa devam etmektedir. Katılımcıların 95’ini kadınlar (%68.80), geriye kalan 43’ünü (%31.20) ise erkekler oluşturmaktadır. Katılımcıların tamamı bekârdır. Katılımcıların 69’u (%50) ekonomik durumunu; ne iyi ne kötü, 61’i (%44.20) iyi, 2’si (%1.40) çok iyi, 3’ü (%2.20) kötü, 3’ü (%2.20) çok kötü olarak algılamaktadır. Katılımcıların önemli bir çoğunluğu (%68.84) sosyal hizmet bölümüne ilk dokuz tercihinde, geriye kalan 43 öğrenci ise sosyal hizmet bölümüne 10-36. tercihleri arasında yer vermiştir. Katılımcıların 80’i (%58.00) sosyal hizmet bölümünü kendi isteğiyle, 2’si (%5.80) mezun tavsiyesiyle, 15’i (%10.90) uzman kişilerin yardımıyla, 12’si (%8.70) ders aldıkları öğretmenlerin yönlendirmesiyle, 2’si (%1.40) ailenin yönlendirmesiyle 21’i (%15.20) yukarıdakilerden en az ikisinin etkisiyle sosyal hizmet

bölümünü tercih etmiştir. Katılımcıların 8'i (%5.80) sosyal hizmet bölümünü sadece puanı bu bölüme yettiği için, 4'ü (%2.90) ailesi istediği için, 57'si (%41.30) daha kolay iş bulabileceği düşüncesiyle, 37'si (%26.80) yapabileceği en iyi meslek olarak sosyal hizmet mesleğini gördüğü için, 2'si (%1.40) sosyal hizmet mesleğini saygı duyulan bir meslek olarak gördüğü için, 11'i (%8.0) sosyal hizmet bölümünü üniversitede hayalini kurduğu bölüm olarak gördüğü için ve 19'u (%13.80) ise yukarıdaki nedenlerden en az ikisi nedeniyle tercih etmiştir. Katılımcıların sosyal hizmet bölümüne tercihan en çok yerleşmek istedikleri bölümler ise hukuk, psikoloji ve psikolojik rehberlik ve danışmanlıktır. Zira katılımcıların %36.20'si (n=50) psikoloji, %25.40'ı (n=35) hukuk ve %12.30'u (n=17) PDR eğitimi görmek istemektedir. Geriye kalan sosyal hizmet bölümü öğrencileri ağırlıklı olarak sosyal hizmet bölümüne göre öncelikle siyasal bilgiler, iktisadi ve idari bilimler fakültelerinin uluslararası ilişkiler ve kamu yönetimi gibi bölümlerinde öğrenim görmek istemektedirler. Katılımcıların çok büyük bir çoğunluğu (%81.20) devam ettikleri sosyal hizmet bölümünden memnun iken 26'si (%18.80) devam ettikleri bölümden memnun değildir. Yine katılımcıların 118'i (%85.50) sosyal hizmet bölümünü kişiliklerine uygun bulmakta iken 20'si (%14.50) sosyal hizmet bölümünü kişiliklerine uygun bulmamaktadır. Katılımcıların neredeyse tamamına yakını (%89.90) mezuniyet sonrası mezun olduğu sosyal hizmet bölümüne uygun bir meslek yapma konusunda istekli iken, 14'ü (%10.10) mezuniyet sonrası sosyal hizmet alanında çalışma konusunda istekli değildir. Katılımcıların 104'ü (%75.40) mezuniyet sonrası kamu sektöründe çalışma konusunda istekli iken çok azı sadece 4 kişi (%2.90) özel sektörde çalışma konusunda isteklidir. Geriye kalanlar ise ya kendi işini kurmak istemekte ya da mezuniyet sonrası çalışmayı düşünmemektedir. Sosyal hizmet bölümünde öğrenim gören katılımcıların önemli bir bölümü 52'si (%37.70) öğrenim gördükleri bölümü değiştirme konusunda istekli iken 85'i (%61.60) ise öğrenim gördükleri sosyal hizmet bölümünü değiştirmeyi düşünmemektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın amacı, sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin bölümlerine yönelik tutumlarının belirlenmesi için bir ölçme aracının kullanılmasını gerektirmektedir.

Bu çalışmada, Anadolu Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin öğrenim gördükleri bölüme yönelik tutumlarını belirlemek için gerekli verilerin toplanmasında, tutum ölçümü konusunda yapılan girişimlerden, bireylerin bir dizi cümle ya da sıfata verdikleri tepkilere dayalı olarak çıkarsamalarda bulunmaya olanak tanıyan yöntemden yararlanılarak Sosyal Hizmet Bölümüne Yönelik Tutum Ölçeği (SHBYTÖ) geliştirilmiştir (Tavşancıl ve Keser, 2002).

SHBYTÖ iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, demografik ve kişisel özelliklere ilişkin formdur. İkinci bölüm sosyal hizmet bölümüne yönelik tutumlarla ilişkili, 10 ifadeden oluşmaktadır. SHBYTÖ'nün bu 10 maddesi oluşturulurken, öncelikle tutum, mesleki eğitim, mesleki seçim ve memnuniyet ile öğrenim koşulları, ortamı ile ilgili literatür taranarak, yurtdışında ve yurtiçinde konuyla ilgili yapılan alan araştırmaları ve anket çalışmaları gözden geçirilmiştir. Yazılan 10 maddenin yarısının tutum boyutunun olumlu tarafını, diğer yarısının da tutum boyutunun olumsuz tarafını kapsayan ifadeler olmasına; bilişsel, duyuşsal ve davranışsal ifadeleri içermesine özen gösterilmiştir (Tezbaşaran, 1996).

Araştırmada, tutum maddelerine verilecek tepkiler için 5'li dereceleme tercih edilmiştir. Cevaplayıcılardan ölçekte yer alan her bir tutum ifadesini "kesinlikle katılmıyorum – katılmıyorum – kararsızım – katılıyorum - kesinlikle katılıyorum" gibi beş kategoriden biriyle sınıflaması istenmiştir. Her cevaplayıcı için toplam puanın elde edilebilmesi için, en olumlu

kategoriye 5 puan, en olumsuz kategoriye 1 puan verilerek toplanan cevaplar 1–5 arasında puanlanmıştır (Turgut, 1977: 10, 11).

BULGULAR VE YORUMLAR

Tutum, mesleki eğitim, mesleki seçim ve memnuniyet ile öğrenim koşulları, ortamı ile ilgili literatür taraması sonucu hazırlanan tutum ölçeği, dil bakımından bir uzman tarafından incelenmiştir. Kapsam geçerliği açısından ise alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda, gayet iyi anlaşıldığı, yalnızca bazı maddelerde ifade değişikliği yapılarak veri toplama aracına son şekli verilmiştir.

SHBYTÖ, çalışma grubuna dahil edilen Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümünde öğrenim gören 144 öğrenciye uygulanmıştır. Ancak 6 anket yönergeye uygun şekilde doldurulmadığından analiz dışında tutulmuştur. SHBYTÖ, çalışma grubundaki Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerine 2015-2016 öğretim yılı ikinci dönem süresince 1 haftalık bir süre içinde uygulanmıştır. Çalışmanın amacı öğrencilere açıklanmış ve yönergeleri okumaları gerektiği belirtilmiştir. Öğrenciler anketi bağımsız bir şekilde yaklaşık olarak 25 dakika içinde tamamlamışlardır.

Geliştirilen ölçeği oluşturacak maddelerin belirlenmesi amacıyla söz konusu öğrencilerden elde edilen veriler üzerinde, her bir maddenin madde-toplam korelasyonları hesaplanmıştır. Ölçekte yer alacak maddelerin seçiminde madde-toplam korelasyon katsayısının .20 değerinin üzerinde olması ölçütü esas alınmıştır (Tavşancıl ve Keser, 2002: 87). Ölçekte bulunan maddelerin ayırt ediciliğini değerlendirmek amacıyla yapılan madde analizi sonuçları incelendiğinde; ölçekteki 9 maddenin madde-toplam korelasyonunun .20'nin üzerinde olduğu görülmektedir. Bu bulgu, ölçekteki 1 madde dışında (mad. 2) 9 tutum ifadesinin her birinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Tüm ölçeğin güvenirlik katsayısı Cronbach $\alpha=.81$ olarak bulunmuştur. Bu değerler, ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Uygulama sonrası, ölçeğin yapı geçerliğini test etmek için, analize dâhil edilen 138 kişiden elde edilen veriye faktör analizi uygulanmıştır.

Faktör analizi, ölçme aracının yapısını aynı yapıyı ya da niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi az sayıda faktör ile açıklamayı amaçlayan bir istatistiksel tekniktir (Büyüköztürk, 2002: 117; Balcı, 1997: 298). Faktör Analizine çok çeşitli amaçlarla başvurulabilir (Baykul, 2000: 389). Bu araştırmada Faktör Analizi ölçeğin yapısını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Faktör analizi sonunda elde edilen varyans oranları ne kadar yüksek olursa, ölçeğin faktör yapısı da o kadar güçlü olmaktadır (Gorsuch, 1974; Lee ve Comrey, 1979. Akt. Tavşancıl ve Keser, 2002: 87). Sosyal bilimlerde %40 ile %60 arasında değişen varyans oranları yeterli kabul edilmektedir (Scherer-Wiebe Luther-Adams, 1988. Akt. Tavşancıl ve Keser, 2002: 87). Aynı yapıyı ölçmeyen maddelerin ayıklanmasında; maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerlerinin yüksek olmasına ve maddelerin tek bir faktörde yüksek, diğer faktörlerde ise düşük yük değerine sahip olmasına dikkat edilerek, maddelerin faktör yüklerinin en az .45 ve tek

faktör altında yer alması (maddenin iki ayrı faktör altında yüksek faktör yükü olması durumunda farkın en az .10 olması) ölçütleri (Büyüköztürk, 2002: 118, 119) esas alınmıştır. Faktör analizinde aynı yapıyı ölçmeyen maddelerin ayıklanmasında; maddelerin yer aldıkları faktördeki yük değerlerinin .45'in üstünde olmasına dikkat edilmiştir.

Temel Bileşenler Analizi uygulanan 9 madde öz değeri 1.00'dan büyük olan 2 faktör altında toplanmaktadır. Dolayısıyla SHBYTÖ en çok 2 faktörlü kabul edilebilir. Ancak ölçeği oluşturulacak maddelerin belirlenmesi amacıyla esas alınan ölçütler bağlamında, Temel Bileşenler Analizi Uygulanan 9 maddeden varyansları düşük olan ve faktör yükleri .45'in altında olan 1., 9., ve 10. maddeler ölçekten çıkartılmış ve ölçek 6 maddelik tek faktörlü bir ölçeğe dönüşmüştür.

Faktör analizinde faktör yük değeri .45'in üstünde olan maddeler alınmış ve bu ölçüte göre, 6 maddenin birinci faktörde yer aldığı ve birinci faktör yük değerlerinin .67 ile .85 arasında değiştiği gözlenmektedir. Bu durum SHBYTÖ'nin genel bir faktöre sahip olduğunu göstermektedir. Temel Bileşenler Analizinde birinci faktörün açıkladığı varyansın %59.76 olması da bunun bir göstergesidir.

Ölçekte bulunan maddelerin ayırt ediciliğini değerlendirmek amacıyla yapılan madde analizi sonuçları incelendiğinde madde-toplam korelasyon katsayısı .55 ile .76 arasında değişmektedir. Bu bulgu, 6 tutum ifadesinin her birinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Tüm ölçeğin güvenilirlik katsayısı Cronbach α =.86 olarak bulunmuştur. Bu değerler ölçeğin güvenilir olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

SHBYTÖ'deki maddelerin madde-toplam korelasyon katsayıları, temel bileşenler analizi sonuçları ve tek faktördeki yük değerleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Ölçekteki Maddelerin Madde-Toplam Korelasyon Katsayıları, Temel Bileşenler Analizi Sonuçları ve Tek Faktördeki Yük Değerleri

Sıra No	Madde No	Madde-Toplam Korelasyonu	Faktör Ortak Varyansı	Faktör-1 Yük Değeri
1	M3	.65	.59	.77
2	M4	.69	.65	.81
3	M5	.55	.45	.67
4	M6	.56	.47	.69
5	M7	.76	.72	.85
6	M8	.75	.70	.84

Açıklanan Varyans

Toplam = % 59.76

Faktör-1 = % 38.99

Cronbach α = .86

SONUÇ

Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin sosyal hizmet mesleği eğitimi veren bölümlerine yönelik tutumlarının bilinmesi, mesleki yeterliklerin kazandırılabilmesi ve mesleki başarıların artırılabilmesi bakımından olduğu kadar sosyal çalışmacı adaylarının mesleklerine yönelik olumlu tutum geliştirmelerine ortam sağlayacak olanakların sunulabilmesi bakımından da önemlidir.

Bu çalışmada, sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin sosyal hizmet mesleği eğitimi veren öğrenim gördükleri bölüme yönelik tutumlarını saptamak için geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmeye çalışılmıştır. Ölçeğin geliştirilmesinin ilk aşamasında tutum, mesleki eğitim, mesleki seçim ve memnuniyet ile öğrenim koşulları ve ortamına ilişkin alan yazın incelenmiş, ardından öğrenim görülen bölümlere yönelik tutumların saptanmasına yönelik veri toplama araçları gözden geçirilmiştir. Bir sonraki aşamada ise hazırlanan ölçek dil bakımından alan uzmanları tarafından incelenmiş, kapsam geçerliliği açısından ise üniversitelerde görev yapan alan uzmanlarını görüşlerine başvurulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda ise ölçeğe son şekli verilmiştir.

Araştırma bulguları, SHBYTÖ'nün 6 maddeden oluşan, tek faktörlü bir ölçek olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar, SHBYTÖ'nün çalışma grubundan elde edilen veriler için geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu araştırmanın kapsamadığı, farklı üniversitelerin sosyal hizmet bölümlerinde öğrenim gören öğrenciler bakımından güvenilirlik ve geçerlik çalışmalarının yinelenmesi ve yapılan analizlerin karşılaştırılması özellikle faktör yapı geçerliliğini belirlenebilmesi açısından önemlidir. Bu bakımdan SHBYTÖ kullanılarak araştırmalar yapılmalı ve elde edilen sonuçlar bu araştırmanın sonuçları ile karşılaştırılmalıdır.

Bu çalışmada geliştirilen SHBYTÖ'nün, sosyal hizmet bölümü dışında öğrenim görülen bölümlere yönelik tutumun saptanması amacıyla başka bölümlerde de kullanılabilmesi mümkündür. Ayrıca araştırma sonuçlarının sosyal hizmet eğitimi kalitesinin artırılmasına dönük çalışmalar yapan akademisyenlere, ulusal ve uluslararası alan yazına ciddi bir katkı sağlaması da beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Balcı, A. (1997). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler (Gözden geçirilmiş ve ilave edilmiş 2. baskı). Ankara: 72 TDFO Bilgisayar-Yayıncılık.
- Baykul, Y. (2000). Eğitimde ve Psikolojide Ölçme: Klasik Test Teorisi ve Uygulaması. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Baykul, Y. (2003). Matematik Öğretimi ve Bazı Sorunlar. Retrieved on Kasım 13, 2004, Web: <http://www.matder.org.tr/bilim/movbs.asp?ID=4>.
- Bilgin, N. (1985). Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Şener (2002), Veri Analizi El Kitabı (1. Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Gorsuch, R. L. (1974). Factor Analysis. Philadelphia: Saunders.
- Lee, H. B. ve Comrey, A. L. (1979). Distortions in a commonly used factor analytic procedure, *Multivariate Behavioral Research*, 14, 301-321.
- National Research Council (1996). National Science Education Standards. Washington DC: National Academy Pres.
- Scherer, R. F., Wiebe, F. A., Luther, D. C., ve Adams J. S. (1988), Dimensionality of Coping: Factor Stability Using the Ways of Coping Questionnaire, *Psychological Reports*, 62, 763-770.

- Tavşancıl, E. (2002). Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tavşancıl, E. ve Keser, H. (2002). İnternet Kullanımına Yönelik Likert Tipi Bir Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. Eğitim Bilimleri Dergisi, 1(1), 79-100.
- Tezbaşaran, A. A. (1996). Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu. Ankara: TPD Yayınları.
- Turgut, M. F. (1978). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Nüve Matbaası.
- Turgut, M. F. (1977). Tutumların Ölçülmesi, Eğitimde Ölçme Teknikleri Ders Notu. No:7.